

והרי אותם שהם בני חודש לא יצאו ממצרים
[כי פקידה זו היתה בשנה השנית ליציאתם],
ומכל מקום קדשו!?

אלא אי איתמר — מחלוקת רבי יוחנן וריש
לקיש — **הכי איתמר**:

רבי יוחנן אומר: קדשו בכורות במדבר ושוב
לא פסקו.

וריש לקיש אמר: קדשו בכורות במדבר
כשאמר להם הקב"ה "פקוד כל בכור זכר" —

ה-א ופסקו — לאחר הפדיון בלויים (1)

מלהתקדש עד כניסתם לארץ. (2)

ומקשינן: **בשלמא ריש לקיש כדאמר טעמיה**
משום דכתיב "והיה כי יביאך ... והעברת",
ובהכרח שפסקו עד כניסתם לארץ.

אלא לרבי יוחנן מאי טעמא? (3)

אמר רבי אלעזר: רבי יוחנן חזאי בחלמא
דמילתא מעליא אמינא [ראיתי את רבי יוחנן
בחלומי, והבנתי שאומר באותו היום דבר
טוב] ליישב את דבריו; וכך אני אומר:

אמר קרא [במדבר ג]: "ואני הנה לקחתי את
הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר

קדשו במצרים ופסקו, ושוב נתקדשו בהוראת
שעה ופסקו, ראה שם היטב.

3. לכאורה קשה, למה שאלה הגמרא שאלה זו
על רבי יוחנן, רק לאחר שהסבירה הגמרא את
מחלוקתם שנחלקו בהפסקה!?

ובפשוטו הטעם הוא, משום שלפי איך
סבירה הגמרא בתחילה טעמו פשוט משום
שהרי ודאי קדושים היו הבכורות במדבר, שהרי
אמר הכתוב "פקוד כל בכור זכר", ולא ניחא ליה
לפרש דקאי רק על אותם שיצאו ממצרים, [או
משום מסקנת הגמרא שהפסוק מכריח שהנידון
הוא על בכורות שנולדו במדבר]. ואם משום
שהכתוב אומר "והיה כי יביאך ... והעברת", יש
לומר שרבי יוחנן סובר שקדשו ופסקו, ושוב
נתקדשו בכניסתם לארץ, וכאשר כן משמע
מהגמרא לעיל, שמסייעת את דברי רבי יוחנן
משלשה מקומות שנתקדשו בכורות, הרי שלרבי
יוחנן קדשו ופסקו, דאם לא כן תיקשי גם לרבי
יוחנן, ולא משמע שהקושיא היא לשניהם, כי
תירוץ הגמרא אינו שייך לרבי יוחנן.

ולכן שואלת הגמרא את טעמו של רבי יוחנן,
רק לפי מסקנת הגמרא דקדשו ולא פסקו, שאם

1. נתבאר על פי רש"י, שכתב: ופסקו, משעת
החשבון של חומש הפקודים ואילך. ומבואר,
שכל אותם שנולדו בשנה הראשונה נתקדשו.
וראה בחזון איש [בכורות טז ח], שלמד מדברי
הרמב"ן בפירושו התורה [ראה דבריו בפרשת בא
יג א], שמציאתם ממצרים ועד שהתפקדו
במדבר לא קדשו בכורות, וכשהתפקדו היתה זו
הוראת שעה.

2. ואם תאמר: אם כן מאי אותביה רבי יוחנן
לריש לקיש ממה ששינינו: עד שלא הוקם
המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות,
כיון שאף ריש לקיש מודה שקדשו בכורות
במדבר!?

פירשו התוספות: למסקנא זו לא נאמרו הני
תיובתא, וכי האי גוונא איתא בפרק החולץ
[יבמות לה ב] גבי אלמנה מעוברת, ובפרק קמא
דחגיגה ז א, ופרק המפלת [נדה כד א] גבי פניו
מוסמסין, וכי האי גוונא איכא טובא.

ובחזון איש [בכורות טז ח], כתב, שלפי
דברי הרמב"ן בפירושו התורה — הנזכר בהערה
לעיל — אכן קיימות הקושיות דלעיל, כי לרבי
יוחנן קדשו במצרים ולא פסקו, ולריש לקיש

נמי תיובתא שהקשה רבי יוחנן לריש לקיש, ואתם שונים: איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן; (4) וכן אפכיתו לה להא דרבי אלעזר שאמר "רבי יוחנן חזאי בחלמיה", ואתם שונים "ריש לקיש חזאי בחלמיה"!?

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי:

לעולם, לרבי יוחנן קדשו בכורות במדבר, ולריש לקיש לא קדשו בכורות במדבר, ומה שאמר רבי יוחנן "לא קדשו בכורות במדבר" כך היא כוונתו: לא הוצרכו ליקדש קדושה מחודשת, כי קדושים המה מן הרחם. (5)

אי הכי היינו דידן [אם כן אף לדעת רב מרדכי חלוקים הם כשם שחלוקים הם לשיטתנו]!?

ומשנינן: קא משמע לן רב מרדכי דחייב אדם לומר בלשון רבו, ורבו השתמש בלשון הפוכה מזו שלנו, אם כי כוונתו כדברינו.

שאל קונטרסוקום השר את רבן יוחנן בן זכאי:

כתיב במנין הלויים במדבר: "ואלה שמות בני גרשון ... פקודיהם במספר כל זכר מבן חודש ומעלה פקודיהם שבעת אלפים וחמש

רחם מבני ישראל והיו לי הלויים. כי לי כל בכור ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בישראל, מאדם עד בהמה לי יהיו אני ה'" — ולמדנו: בהוייתן יהו.

ומקשינן לרבי יוחנן:

האי קרא ד"והיה כי יביאך ... והעברת", דמשמע שלא נתקדשו בכורות אלא בכניסתן לארץ, ואף שקדשו במדבר קדשו ופסקו, מאי עביד ליה [כיצד מפרש הוא מקרא זה]?!?

ומשנינן: ההוא קרא מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל: עשה מצוה זו מיד שבשבילה תיכנסם לארץ.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: אתון הכי מתניתו לה אנן איפכא מתנינן לה [אתם שניתם את מחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש בלשון ששניתם; ואילו אנחנו שנינו מחלוקתם בהיפוך], וכך שנינו:

רבי יוחנן אומר: לא קדשו בכורות במדבר, וריש לקיש אמר: קדשו בכורות במדבר.

אמר ליה רב אשי לרב מרדכי: וכי אפכיתו

להקשות עליו מן הפסוק כדמקשי הגמרא לעיל, אלא כוונת רב מרדכי היא, שנחלקו אם פסקו, והרי לפי זה לא הקשה מעולם רבי יוחנן לריש לקיש את הקושיא הנזכרת, ואין מקום לשאלתו זו של רב אשי. [ולפי מה שנתבאר בהערה לעיל, אף דברי רבי אלעזר נאמרו דוקא לפי הביאור שהמחלוקת היא אם קדשו ופסקו, ואם כן מוכח שגם כוונת רב מרדכי היא לפרש כן].

5. ראה חזון איש בכורות טז ח, על לשון זו.

כן מה הוא טעמו, והרי סתם הכתוב "והיה כי יביאך ... והעברת", משמע, שלכל הפחות פסקו מלהתקדש במדבר, ושוב נתקדשו בכניסתם לארץ.

4. כן פירש רבינו גרשום. ומשמע, דקאי על הקושיא שהקשה מ"אותו היום שהוקם המשכן". אלא שלכאורה צריך ביאור, הרי מסתמא גם רב מרדכי לא נתכוין לומר שנחלקו אם קדשו בכורות במדבר, כי אם כן היה לרב אשי

ומעלה, לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים. ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקודש ואת אדני הפרוכת, מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן. ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים.

ועוד שאלו קונטרקוס לרבן יוחנן בן זכאי:

בניבוי כסף, כלומר, אם תבוא חשבון כמה כסף גבה משה מחצאי השקלים [סלעים] שנתנו בני ישראל, **אתה מוצא מאתים ואחת ככר, ואחת עשרה מנה** —

דהא **כתיב** כאן שהיתה הגביה: **"בקע לגולגולת מחצית השקל בשקל הקודש"**, וכשתעשה את החשבון לשש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים, תמצא כמספר הנזכר —

כיצד: ככר שוה ששים מנה, והמנה שוה מאה זוז שהם עשרים וחמשה שקלים [כל אחד ארבעה זוז], נמצא כל ככר שוה אלף וחמש מאות שקלים, שהם שלשת אלפים חצאי שקלים, ומאה ככר הם שלש מאות אלף חצאי שקלים; הרי, שמשש מאות אלף מבני ישראל — שנתנו כל אחד מחצית השקל דהיינו שש מאות אלף חצאי שקלים — אתה מוצא מאתים ככר —

הוסף עליהם את חצאי השקלים שגבו מהעודפים על שש מאות אלף, ותמצא: שלשת אלפים חצאי שקלים, שהם ככר נוסף; ועוד חמש מאות וחמשים חצאי שקלים שהם מאתים שבעים וחמשה שקלים, שהם אלף ומאה זוז, שהם אחת עשרה מנה.

ואילו **בנתינת הכסף** למלאכת המשכן על ידי

מאות ... ולקחת ... במספר כל זכר מבן חודש ומעלה שמונת אלפים ושש מאות ... למררי ... ופקודיהם במספר כל זכר מבן חודש ומעלה ששת אלפים ומאתים ... כל פקודי הלויים אשר פקד משה ... שנים ועשרים אלף".

בפרטן של לויים, כשתוסיף את מספר הפקודים של בני קהת על של בני גרשון, ואת של בני מררי עליהם **אתה מוצא** את סך כולם: **עשרים ושנים אלף ושלש מאות** —

ואילו **בכללן,** בסיכום מספר כל הלויים כאחד, **אין אתה מוצא** בכתוב אלא **עשרים ושנים אלף;** ואם כן **שלש מאות** העודפים בלויים **להיכן הלכו?!?**

אמר ליה רבן יוחנן בן זכאי לשר: **אותן שלש מאות** העודפים **בכורות** של הלויים היו, ואם כן אין הם יכולים לבוא במנין, שעיקר המנין היה כדי לפדות כנגדם את בכורי בני ישראל, **ואין בכור** של הלוי **מפקיע בכור** של ישראל.

שואלת הגמרא: **מאי טעמא** אין בכור של בן לוי מפקיע את קדושתו של בכור ישראל?

אמר פירש אבוי: כי דיו **לבכור** **שיפקיע** את קדושת **עצמו,** ולא יפקיע עמו את קדושת בכור ישראל.

כתיב בפרשת פקודי [שמות לח]: "וכסף פקודי העדה [הוא הכסף שנגבה ממחצית השקל שנתנו בני ישראל כשמנו אותם] מאת ככר ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל בשקל הקודש. [ומפרש הכתוב כיצד:] בקע לגולגולת, מחצית השקל בשקל הקודש, לכל העובר על הפקודים, מבן עשרים שנה

הוי בה רב אחאי [הקשה על זה רב אחאי]:
מאי קא קשיא ליה ליה לאותו שר, והרי אין
הכתוב אומר שלא נתן משה יותר ממאת
הככר, אלא כך אומר הכתוב "ויהי מאת
ככר הכסף לצקת את אדני הקודש", ויש
לומר שאת הנך מאת הככר נתן משה לצקת,
ואינך בי גזא [והיתרה שגבה מן העם, נתן
משה בבית האוצר של ההקדש].

ומשנינן: כתב קרא אחרינא "וכסף פקודי
העדה מאת ככר", הרי שלא הזכיר משה
אלא מאת ככר בלבד, וראה בזה השר
העלמה של מאת ככר.

שואלת הגמרא: ודקאמר ליה רבן יוחנן בן
זכאי שמנה של קודש כפול היה, מנא ליה
[מנין לו לריב"ז] — (10)

אילימא מיניה, שמא תאמר ממקומו הוא
מוכרע, דהרי כתיב "ואת האלף ושבע מאות
וחמשה ושבעים [שקלים] עשה וויים

משה אין אתה מוצא אלא מאת ככר,
דכתיב "ויהי מאת ככר הכסף לצקת..." —

ובכן, האם משה רכבם גנב היה, או
קוביוסטוס [משחק בקוביא] (6) היה, או אינו
בקי בחשבונות, (7) עד אשר נתן מחצה [מאה
ככר] ונטל מחצה, ואף מחצה שלם לא
החזיר, כלומר, לא די שנטל לעצמו חצי
ממה שגבה, אלא אף חצי שלם — שהוא
מאה ככר וחצי, וחמש וחצי מנים — לא
נתן, אלא מאת ככר בלבד! (8)

אמר ענה לו רבן יוחנן בן זכאי:

משה רבינו גיזבר נאמן היה, ואף בקי
בחשבונות היה, ומיהו מנה של קודש כפול
היה והיו בו מאתים וזו, והככר שוה ששים
מנים של קודש, ונמצא החשבון עולה מכוון,
עם התוספת שנזכרה בתורה "אלף ושבע
מאות וחמשה ושבעים עשה וויים
לעמודים". (9)

ככר אחד ואחד עשר מנה, ונמצא שאף לפי
טענתו לא חסרו אלא מאה ככר בלבד, אלא
שהשר נתכוין לקנטרו בדברים והתעלם
מהתוספת הזו. רש"י ותוספות.

9. שהרי כפי שנתבאר בהערה לעיל, לא נחסר
אף לפי חשבוננו של השר אלא מאה ככר בלבד,
והיות ומאת הככר שנתן משה לאדנים שוים
למאתים ככר של חול, הרי החשבון עולה מכוון.

10. ואם תאמר, הרי ממקומו הוא מוכרע, שאם
לא כן, הרי חסרו מאת ככר?!
וביארנו התוספות, שהגמרא מחפשת מקור
נוסף מלבד קושיית השר.

6. כן פירש ר"ח בתוספות, וכנראה, שכוונת
השאלה היא: אם שיחק משה בקוביא עם הכסף
שגבה — ווהפסידו.

ומכאן דחו התוספות מה שפירש רש"י
במקום אחר, שקוביוסטוס הוא גונב נפשות,
שהרי כאן אין שייך לפרש כן. ומיהו ראה
בפירושו רבינו גרשום שפירש אף כאן "גונב
נפש".

7. [וקשה, וכי משום שאינו בקי בחשבונות,
ישאיר בידו כסף שגבה מישראל ואינם שלו?!].

8. לא דייק השר בדבריו, כי אף לפי חשבוננו נתן
משה יותר מן החצי, שהרי הוסיף משה לתת עוד
אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים, שהם

לעמודים", שהרי כאן [שהם בסך הכל] **שבעים ואחד מנה**, (11) —

ולא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, כלומר, לא עשה הכתוב ככרות מאותם עודפי שקלים, ואם איתא שמנה של קודש לא היה כפול, כיון שששים מנה עולים לככר אחד, הרי מאה ואחד ככר ואחת עשרה מנה מיבעי ליה לכתוב לומר, כדי לעשות את החשבון בככרות כשם שעשה למאת הככר

אלא בהכרח מדלא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט, שמע מינה: מנה של קדש כפול היה, ואין אלף ושבע מאות חמשה ושבעים שקלים עולים אפילו כדי ככר אחד, שהוא שלשת אלפים שקלים.

דוחה הגמרא את ההכרח: ודילמא כללי קחשיב בככרי, פרטי לא קא חשיב בככרי [שמא לא צירף הכתוב שקלים לככרות, אלא כשהחשבון עולה לכדי מאה ככרות, אבל כשיש צורך לפרוט לפחות ממאה ככר, אין הכתוב מחשבון בככרות]. (12)

אלא מהכא יש ללמוד שמנה של קודש כפול היה, שנאמר [שמות לח]: "ונחושתי התנופה [שהניפו בני ישראל תרומה למלאכת המשכן] **שבעים ככר, ואלפים וארבע מאות שקל** —

שהרי כאן [שאותם עודפים על הככרות עולים בסך הכל לכדי] **תשעים וששה מנה**, (13) ומכל מקום לא מנאן הכתוב אלא בפרוטרוט [לא עשה הכתוב מששים מנה ככר נוסף] ולא אמר: **שבעים ואחד ככר ותשע מאות שקל** —

ושמע מינה: מנה של קודש כפול היה, ואין אלפיים וארבע מאות שקל עולים אפילו לככר אחד שהוא שלשת אלפים שקל.

דוחה הגמרא: ודילמא פרטא רבה קא חשיב בככרי, ואילו פרטא זוטא לא קחשיב בככרי, שמא לא מסכם הכתוב את השקלים לפי ככרות, אלא כשהוא מגיע לכלל שהוא מאה מנה, או לכל הפחות לפרט גדול שהוא עשר ככרות, אבל כשהסיכום אינו מגיע אפילו לעשר ככרות, אין הכתוב מחשב פרט קטן של ככרות, דהיינו ככרות בודדות שאינם מגיעות לעשר ככרות.

אלא אמר רב חסדא, מהכא אנו לומדים שמנה של קודש כפול היה, דכתיב ביחזקאל מה:

והשקל [הוא הסלע, יהיה] **עשרים גרה [מעין; ומוסיף הכתוב לבאר כמה שקלים יהיה המנה]: עשרים שקלים, [ועוד] חמשה ועשרים שקלים, [ועוד] עשרה וחמשה שקל**

הכתוב מצרף לככרות אלא מאה ככרות שהם "מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן", אבל מה שלא נתנו לאדנים, לא חישב הכתוב בככרות! [?].

13. כיצד: אלפיים וארבע מאות שקל לכשתכפלים בארבעה זוו עולים לתשעת אלפים ושש מאות זוו, שהם תשעים וששה מנה.

11. כי אלף וחמש מאות שקלים, שויים ששת אלפים זוו, שהם ששים מנה [שהוא ככר אחד], ואלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקלים, ככר נתבאר שהם אחד עשר מנים, הרי שבעים ואחד מנה.

12. [וקשה, הרי בפשוטו היה יכול לדחות, שאין

הקודמת הרי היא מהוה ששית מהכל, ולא שיוסיפו ששית מן הקיים.

אמר רבי חנינא:

שאלתי את רבי אליעזר בבית מותבא רבא [בבית המדרש הגדול]:

מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים והגמלים, שאת החמורים ציוה הקב"ה ללפדות, ואת הסוסים והגמלים — לא?

אמר ליה רבי אליעזר לרבי חנינא: גזירת הכתוב היא.

ועוד טעם, מפני שסייעו החמורים את ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל שיצא ממצרים שלא היו עמו בשעת יציאתו תשעים חמורים לרבים [מעולים],⁽³⁾ שהיו טעונים מכספה וזחבה של מצרים.

מוסיף רבי חנינא ואומר: ועוד שאלתיו [את רבי אליעזר]:

כתיב [שמות יז ח]: "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומאי לשון "רפידים"?

ואמר לי רפידים שמה.

[סך הכל ששים שקלים] המנח יהיה לכם" —

ה-ב וכי הא מנה מאתן וארבעין [מאתים וארבעים] וזו הויין?! שהרי אם במנה ששים סלעים ובסלע ארבעה זוזים, הרי שהמנה הוא מאתים וארבעים זוז; ואין הדבר כן, שמנה הוא עשרים וחמשה סלעים שהם מאה זוז בלבד?!?

אלא שמע מינה מפסוק זה תלת:

א. שמע מינה: מנה של קודש [שבו עוסק הכתוב] מנה כפול היה במשקלו, והיו בו מאתים זוז —

ב. ושמע מינה: מוסיפין על המדות, ואין מוסיפין יתר על שתות; כלומר, אותו מנה של קודש שהיה כפול במשקלו, עוד הוסיפו עליו במשקלו בימי יחזקאל, והיה שוה אותו מנה כמו ששים שקלים, דהיינו תוספת שתות מלבר [מבחוץ] על חמשים שקלים שהוא היה אמור להיות שוה, ומאתים וארבעים זוז היה שוה, במקום מאתים זוז; וממה שקבע יחזקאל⁽¹⁾ "יהיה לכם", לימדנו יחזקאל שלא יוסיפו יותר מזה.⁽²⁾

ג. ושמע מינה: שתותא — שמוסיפין — מלבר [מבחוץ] הוא, היינו: תוספת חומש על המידה הקודמת, שבהצטרף למידה

1. כך מסתבר לפרש. תחילה עשרים וחמש הוסיפו עד שנעשה ששים, ומנה של קודש לא היה כפול כלל.

2. כן פירש רש"י כאן. וראה בתוספות כאן, וראה שבת נא ב בפירושו רש"י ותוספות על "חמרא לובא".

1. הקשה ב"טהרת הקודש" במנחות עז א: מנלן דמוסיפין על המדות, דלמא מנה של קודש היה יותר מכפל. ולהיפך נמי קשה: מנלן דמנה של קודש כפול היה, ושאינן מוסיפין יותר על שתות, דילמא מוסיפין עד ערך זה, שמה שהיה